

Pløyelagsfunn som automatisk fredete kulturminner: Kunnskapsdrevet forvaltning eller forvaltningsdrevet kunnskap?

Making Automatically Protected Sites from Metal-Detected Stray Finds: Evidence-based Heritage Management or Management-based Knowledge?

Caroline Fredriksen

Stipendiat, Institutt for arkeologi og kulturhistorie, NTNU Vitenskapsmuseet

caroline.fredriksen@ntnu.no

Sammendrag

Som følge av økende privat bruk av metallsøker, står kulturminnevernet overfor nye utfordringer knyttet til kulturminner i dyrka mark. Nye retningslinjer for privat bruk av metallsøker og fastsettelse av finnerlønn legger grunnlag for ny praksis for håndtering av funn og kulturminner i pløyelaget. *Pløyelagsfunn som kulturminner* har oppstått som et nytt diskursivt objekt i kulturminneforvaltningen. Dette skjer samtidig som organiseringen av kulturminnevernet er i endring. I denne artikkelen undersøker jeg forvaltningsinstitusjonenes uttalelser knyttet til *løse kulturminner* og *automatisk fredete kulturminner* fra høringsrunden til retningslinjene for privat bruk av metallsøker. I diskusjonen om håndtering av kulturminner i dyrka mark har det oppstått en oppfatning om at *mange funn representerer automatisk fredete kulturminner*. Hvordan oppstod denne forståelsen? Er den basert på eksisterende kunnskap, og hva har dette å si for kulturminnernes potensiale som kunnskapsobjekter?

Nøkkelord

Metallsøking, pløyelag, kulturminneforvaltning, arkeologi

Abstract

Increasing hobbyist metal detecting presents new challenges for management of Norwegian heritage sites on arable land. New guidelines for metal detecting and determination of finders' fee constitute new practice for managing finds and sites in the plough zone. *Plough zone finds as heritage sites* has emerged as an object of discourse for Norwegian cultural heritage management. Concurrently, Norwegian cultural heritage management is being transformed. Focusing on statements concerning the difference between *løse kulturminner* (stray finds) and *automatically protected sites*, this paper aims to explore the current view that *many finds represent automatically protected sites*. The analysis draws on the empirical data from the public hearing laying out the guidelines on metal detecting. Is this view founded on existing knowledge? And how does it affect plough-zone sites' potential as scientific source material?

Keywords

Metal detecting, plough-zone, stray finds, cultural heritage management, archaeology

Innledning

De siste ti årene har metallsøkerfunn fra pløyelaget på dyrka mark skapt diskusjoner i det arkeologiske fagmiljøet i Norge.¹ Privat metallsøking har generert mange funn som må håndteres av fylkeskommunene og universitetsmuseene. I takt med oppkomsten av nye forvaltningsmessige utfordringer knyttet til håndtering av kulturminner i dyrka mark har Riksantikvaren iverksatt retningslinjer for både *privat bruk av metallsøker*² og *fastsettelse av finnerlønn*.³

Norsk kulturminneforvaltning er i endring. Som et ledd i regionsreformen trådte en ny forskrift om fastsetting av myndighet etter kulturminneloven i kraft 1.1.20 (den nye ansvarsforskriften).⁴ Endringen innebærer blant annet at fylkeskommunene nå har myndighet til å tillate inngrep i automatisk fredete kulturminner etter kulturminnelovens §8, og til å avgjøre om det skal gjennomføres tiltak etter §11b. Dette gjør at fylkeskommunene nå har myndighet til å tillate privatpersoner å utføre metallsøk på automatisk fredete kulturminner. I retningslinjene fra 2017 presiseres det at tilstedeværelsen av gjenstander i seg selv kan være det som avgjør om et område er automatisk fredet. I 2020 uttalte Riksantikvaren i et brev til NTNU Vitenskapsmuseet og Kulturhistorisk Museum at: «det er bedre at kulturminneforvaltningen erkjenner at områder med mange metallsøkerfunn faktisk representerer automatisk fredete kulturminner» med bakgrunn i «hensynet til en faglig forsvarlig ivaretagelse av kulturminnenes kunnskaps- og opplevelsespotensiale». ⁵ Et spørsmål jeg ønsker å belyse i denne artikkelen er hvordan oppfatningen om at mange funn *representerer* automatisk fredete kulturminner har oppstått.

En forvaltningspraksis der automatisk fredete kulturminner defineres etter et prinsipp om at flere funn i pløyelaget potensielt representerer slike, er ikke uproblematisk. I denne artikkelen diskuterer jeg forholdet mellom gjenstander i pløyelaget (pløyelagsfunn) og automatisk fredete kulturminner (AFK). Gjennom en tilbakeskuende analyse er målet å undersøke hvordan *pløyelagsfunn som kulturminner* har tatt form som et diskursivt objekt i kulturminneforvaltningen. Mitt empiriske utgangspunkt er forvaltningsinstitusjonenes høringsuttalelser i forbindelse med *Retningslinjer [for] privat bruk av metallsøker* og andre dokumenter som har kommet til i etterkant av prosessen. Hvilken innvirkning har nåværende forvaltningspraksis overfor metallsøking i pløyelaget for kulturminnenes status som vitenskapelig kildemateriale?

Bakgrunn: *In situ* ressursforvaltning og pløyelagsparadokset

I Norge er kulturminnevernet del av miljøforvaltningen underlagt Klima- og Miljødepartementet. Kulturminner skal vernes som: «(...) del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning» og ivaretas som «vitenskapelig kildemateriale». ⁶ I en ny stortingsmelding fra 2020 styrkes ressursforvaltningsperspektivet; begrepet *kulturmiljøforvaltning* skal tydeliggjøre tilknytningen til den øvrige klima- og miljøpolitikken. ⁷ Ved å forvalte kulturminner som ikke-fornybare miljøressurser er tanken først og fremst å

1. Rasmussen 2014a, Rasmussen 2014b, Ravn 2014, Maixner 2015a, Skre & Pilø 2016b, Skre & Pilø 2016a, Gundersen, Rasmussen & Lie 2016, Martens & Ravn 2016, Tønning, Lie, Lia, Gabler & Neubauer 2017, Gundersen 2019, Fredriksen 2019

2. Riksantikvaren 2017

3. Riksantikvaren 2019b

4. Forskrift om fastsetting av myndighet mv. etter kulturminneloven 2019

5. Riksantikvaren 2020. (Øvrige forvaltningsinstitusjoner er kopimottakere)

6. Kulturminneloven 1979 §1

7. Klima- og Miljødepartementet 2020

bevare med tanke på fremtidige generasjoner. Dette gjør seg synlig i de politiske målsetningene om at årlig tap av kulturminner ikke skal overstige 0,5%.⁸ Kildeverdien fremholdes som viktig, men først og fremst som et vernekriterium.⁹ I Valletta-konvensjonen, som Norge har sluttet seg til, vektlegges fysisk vern av kulturminner *in situ*.¹⁰ Begrepet *In situ* bevaring innebærer å bevare kulturminnene der de er, på sitt opphavssted. Brattli har påpekt at vektleggingen av *in situ vern* som hovedregel i kulturminneforvaltningen vanskeligjør muligheten for å fremskaffe ny kunnskap som grunnlag for god forvaltning. Han omtaler arkeologiske utgravninger som en sekundær bevaringsstrategi; en nødløsning i tilfeller der bevaring *in situ* er umulig.¹¹ Arkeologiske utgravninger gjennomføres hovedsakelig når tiltak kan virke inn på automatisk fredete kulturminner, og det gis dispensasjon etter kulturminnelovens §8.

Ressursforvaltningsprinsippet underbygges i *Faro-konvensjonen*¹², der kulturarv fremmes som en ressurs for bærekraftig utvikling.¹³ Et overordnet mål i Faro-konvensjonen er økt demokratisering; alle har rett til å ta del i bruk og vern av kulturarven. Denne forståelsen av demokratisering brukes som argument i den internasjonale diskusjonen om metallsøking for en samarbeidsorientert tilnærming til problemstillingene privat metallsøking medfører.¹⁴ Ifølge Hølleland og Skrede er *demokratisering* også et premiss for regionsreformen, men kan i lys av den nye ansvarsforskriften forstås som delegering av makt og myndighet til folkevalgte organer.¹⁵ I høringsrunden frem mot ny ansvarsforskrift uttrykte universitetsmuseene bekymring for omdelegeringen av makt, som av disse forstås som økt politisering av kulturminneforvaltningen.¹⁶ Denne forståelsen av demokratiseringsbegrepet står i kontrast til den nye stortingsmeldingen som legger seg på linje med Faro-konvensjonens demokratiseringsprinsipp: «Alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø».¹⁷

Privat bruk av metalledetektor er lov i Norge så lenge aktiviteten ikke kommer i konflikt med AFK.¹⁸ Diskusjonen om privat metallsøking i Norge har i stor grad dreid seg om forholdet mellom sikring av løse kulturminner i pløyselaget og potensiell konflikt med AFK.¹⁹ Diskusjonen om privat metallsøking har bidratt til å sette søkelys på et paradoks i kulturminnelovens §3 overfor kulturminner på dyrka mark:

Ingen må (...) sette i gang tiltak som er egnet til å skade (...) eller på annen måte utilbørlig skjemme automatisk fredet kulturminne eller fremkalle fare for at dette kan skje.

Er marken over et automatisk fredet kulturminne (...), tidligere nyttet til beite eller innmark, kan den fortsatt nyttes til disse formål (...).²⁰

Både arkeologer og detektorister har stilt spørsmålsteget ved tilstanden til løse kulturminner når disse bestemmelsene hindrer fremtidige metallsøk, på tross av at jordbruksdrift kan

8. Miljøverndepartementet 2005, Klima- og Miljødepartementet 2020

9. Brattli 2011: 276

10. Valletta-konvensjonen 1992: artikkel 4:ii

11. Brattli 2011: 276

12. Faro-konvensjonen er Europarådets rammekonvensjon om kulturarvens verdi for samfunnet

13. Faro-konvensjonen 2005: Innledning, artikkel 10

14. Dobat et al. 2020

15. Hølleland & Skrede 2019

16. Ibid.

17. Klima- og Miljødepartementet 2020

18. Riksantikvaren 2017

19. Fredriksen 2019

20. Kulturminneloven 1979

skade gjenværende løse kulturminner i pløyselaget.²¹ Et løst kulturminne kan i utgangspunktet graves frem dersom det ikke skades. I kulturminneloven defineres løse kulturminner som ting som kommer for dagen tilfeldig og ved utgravninger.²² På grunn av *føre-var-prinsippet* bør man imidlertid ikke ta sjansen på å grave opp gjenstander når det er mulighet for at de tilhører et AFK.²³ Spørsmålet om *når* løse kulturminner indikerer tilstedeværelsen av AFK, samt hvordan slike lokaliteter bør forvaltes, stod sentralt i høringsrunden til Riksantikvarens *Retningslinjer [for] privat bruk av metallsøker*. I lys av Riksantikvarens seneste uttalelser om forholdet mellom løse kulturminner og AFK, fremstår det nå som at forvaltningen skal forholde seg til *mange funn* i pløyselaget som AFK, med tilhørende kartfesting i *Askeladden*.²⁴ Siden kulturminner også skal ivaretas som vitenskapelig kildemateriale, er det aktuelt å stille spørsmål ved *hva* det egentlig er som vernes med en slik definisjon, og hvilken praktisk betydning forvaltning av pløyselagsfunn som AFK har for arkeologisk kunnskapsproduksjon.

Metode og analytisk tilnærming

Tilnærmingen til dokumentene som utgjør materialet for denne analysen, er kvalitativ. Dokumentene som inngår er høringsuttalelsene i forbindelse med retningslinjene som kom i 2017. Disse har jeg fått innsyn i fra www.einnsyn.no, og er derfor markert med Riksantikvarens saksnummer i litteraturlista. Jeg har også inkludert dokumenter oversendt forvaltningsinstitusjonene fra Riksantikvaren i ettertid som er relevant for problemstillingen. Dette inkluderer et dokument med presiseringer om fylkeskommunen og Sametingets ansvar i forbindelse med retningslinjene for fastsettelse av finnerlønn, samt et brev datert 18.05.2020 *Vedrørende søknader om privat bruk av metallsøker på automatisk fredete kulturminner*. Jeg har vært spesielt ute etter utsagn som belyser forvaltningsinstitusjonenes forståelse av forholdet mellom Løse kulturminner og AFK.

Den metodiske tilnærmingen er diskursanalyse forankret i *aktør-nettverksteori* (ANT).²⁵ Et overordnet mål i ANT er å vise hvordan kunnskap produseres i samspill mellom mennesker og ting.²⁶ ANT er utpreget anti-dualistisk og konstruktivistisk. Dette innebærer at verden ikke forstås som bestående av rene naturgitte eller samfunnsgitte enheter, men som sammensatt av heterogene nettverk av forbindelser mellom mennesker og ting. I norsk arkeologi har metodologien blitt anvendt på fenomener i kulturminneforvaltningen, med vekt på prosessene bak etableringen av forvaltningsobjekter som *Kulturminnet*, *Skipsfunn* og *Nyere tids arkeologi*.²⁷

En diskursanalyse er gjerne tilbakeskuende av karakter. Diskursanalyse dreier seg om «å studere sosialt konstituerte fenomener, vaner og konvensjoner som er så naturaliserte at de oppfattes som «naturlige».²⁸ Innenfor ANT omtales slike fenomener som svarte bokser. Fordelen med ANT er at man tar for seg «science in action and not ready made science or technology»; dette gjøres med utgangspunkt i tiden før kjensgjerninger lukkes i svarte bokser som fakta (*oversettelsesprosessen*), eller ved å forfølge kontroversene som oppstår når svarte bokser åpnes.²⁹ Kulturminner er mer enn *Fortidig materiell kultur* siden de kan for-

21. Ravn 2014, Maixner 2015a, Skre & Pilø 2016a, Skre & Pilø 2016b, Kvanli 2016, Kvanli & Sørensen 2016

22. Ting eldre enn 1537, mynter eldre enn 1650 og samiske gjenstander eldre enn 100 år

23. Fjell & Holme 2005: 112

24. Riksantikvarens offisielle database over kulturminner og kulturmiljøer i Norge

25. Law & Hassard 1999, Latour 1987, Latour 2005

26. Law & Hassard 1999

27. Brattli 2006, Brattli 2011, Tuddenham 2015, se også Nielsen 2017

28. Hitching, Nilsen & Veum 2011: 14–15

29. Latour 1987: 258

stås som både et fortidig, men også som et høyst nåtidig fenomen. Gjennom lovverk, forvaltningspraksis og traktater formes kulturminner av samtidens ideer om hva, hvorfor og hvordan man verner:

Måten dagens forvaltningsregime definerer *Kulturminnet* på, inkluderer aktører som politikk, økonomi, jus, fysiske strukturer, humanvitenskap, teknologi, maktrelasjoner, naturvitenskap, fortid og mye, mye mer.³⁰

Kulturminner kan dermed forstås som heterogene objekter som formes av nettverket det inngår i, både som ressurser for nåtid og fremtid, og som potensielle kilder til fortid. Selv om pløyelagsfunn er gammelt nytt, har privat metallsøking bidratt til å aktualisere fenomenet: Det har oppstått en diskurs rundt vernepraksis og kunnskapsverdi.³¹ Som forvaltningsobjekt kan ikke *Pløyelagsfunn som kulturminner* karakteriseres som en svart boks så lenge aktører er uenige. Retningslinjene har imidlertid bidratt til å skape ny praksis som stabiliserer fenomenet. Riksantikvarens uttalelser og *inskripsjoner* bidrar til å flytte fenomenet nærmere AFK.

Tre mekanismer som er virksomme innenfor aktør-nettverket, vil anvendes videre i analysen: *oversettelse*, *modalitetssetninger* og *inskripsjoner*. Oversettelsesprosessen starter der aktører i nettverket posisjonerer seg ved å definere relevante problemstillinger. Definisjonsmakten ligger hos de som får andre aktører til å akseptere ens definisjon av problematikken gjennom å etablere *obligatoriske passeringspunkter* (OPP). OPP representerer hvordan den til enhver tid riktige kunnskapen forvaltes og defineres. I den følgende analysen vil Klima- og Miljødepartementet (representert ved lovverk og forskrift) kunne forstås som OPP. Riksantikvaren kan forstås som et *kalkulasjonssenter*; en institusjon som handler på vegne av OPP. Kalkulasjonssenteret mottar og sender ut *inskripsjoner*, har makt til å definere forbindelser i nettverket, og forsøker å få OPPs interesser til å falle sammen med nettverkets interesser. Nettverket stabiliseres videre ved å etablere virkelighetsdefinisjoner og stabilisere aktørenes roller på en måte som eliminerer motforestillinger hos andre deltakere i nettverket. I det siste stadiet av oversettelsen mobiliseres allierte for å hindre bevegelse i de etablerte forholdene. Nettverket styrkes og hindres fra å falle sammen.³²

Jeg har i dokumentene vært ute etter å identifisere *modalitetssetninger* som sier noe om forholdet mellom løse kulturminner og AFK. Modalitetssetninger tilfører utsagn kvalitet av ulik grad. Utsagn er i utgangspunktet verken fakta eller ikke-fakta, men føres den ene eller den andre retningen i en diskurs. Modalitetssetninger er måter å formulere seg på som gir mer eller mindre rom for tvil, og kan deles i fem kategorier som graderer fra det helt usikre til det sikre; 1. Spekulasjoner («Kanskje X kunne være...»), 2. Usikre påstander («det hevdes at X...»), 3. Antakelser («Det er vanlig å anta at X...»), 4. Fakta («X er som kjent...») og 5. Utematiserte antakelser («Vi brukte X for å...»).³³ De to siste nivåene fremstår som ubestridelige fakta, svarte bokser, og målet i en oversettelsesprosess er å flytte utsagn fra nivå 1 og 2 til nivå 4 og 5.

I oversettelsesprosessen skapes *inskripsjoner*. En inskripsjon kan være en fysisk innretning eller et dokument med formål å lede aktør-nettverket mot et bestemt mål; mot fakta eller sannhet. Sterke inskripsjoner tvinger aktører til å følge et bestemt mønster, mens svake inskripsjoner åpner for andre praksiser som ikke nødvendigvis kunne forutsees på inskrip-

30. Brattli & Larsson 2016: 13

31. Fredriksen 2019

32. Callon 1986, Hess 1997: 109, Brattli 2006

33. Schaanning 1996, Blok & Jensen 2009

sjonstidspunktet. Fylkeskommunens oppføringer av AFK i Askeladden kan forstås som inskripsjoner, ettersom oppføringer i matrikkelen «alltid regnes som et automatisk fredet kulturminne, med mindre det føres bevis for det motsatte».³⁴ Retningslinjene er også inskripsjoner, da de legger til rette for et handlingsmønster som både detektorister og forvaltningsinstitusjoner må forholde seg til.

Gjennomgang av materialet

Riksantikvarens første utkast til retningslinjer ble sendt ut på høring i 2016. Formålet med retningslinjene skulle være «(...) å sikre enhetlig og forsvarlig privat bruk av metallsøker i forhold til arkeologiske kulturminner i hele landet». I tillegg ønsket Riksantikvaren uttalelser knyttet til fremtidige løsninger for dispensasjon fra Kulturminneloven §3 for metallsøking på AFK på pløyd mark jf. §8.³⁵ Universitetsmuseene, NIKU, de fleste fylkeskommunene, Byantikvaren i Oslo, Sametinget, Norges Metallsøkerforening og privatpersoner bidro med høringsuttalelser. Forvaltningsinstitusjonenes utsagn er i fokus her.

I det første utkastet til retningslinjer behandler Riksantikvaren pløyelagsfunn på linje med bevarte kulturminner *in situ*, og fraråder å grave videre i nærheten av et løst kulturminne:

Når automatisk fredete kulturminner ligger i pløyd mark, er gjerne pløyelaget også en del av kulturminnet. (...) gjenstander kan være flyttet fra sin opprinnelige kontekst (...) Hvis du har gjort funn av en gjenstand som er eldre enn 1537 (...), skal du ikke grave videre der funnet er gjort, fordi det alltid er en mulighet for at gjenstanden du har funnet er en del av et automatisk fredet kulturminne.³⁶

I denne formuleringen utløser funn av én innleveringspliktig gjenstand krav om aktsomhet; ethvert pløyelagsfunn kan indikere tilstedeværelsen av AFK. Pløyelaget er en del av kulturminnet og regnes som AFK uavhengig av om «opprinnelig kontekst» er påvist eller ikke. Flere forvaltningsinstitusjoner problematiserer denne definisjonen.

Kulturhistorisk Museum (KHM) fremhever det som en gjennomgående svakhet i utkastet at Riksantikvaren unnlater å klargjøre forholdet mellom løse kulturminner og AFK i pløyelaget, og anbefaler ikke en praksis der AFK rutinemessig identifiseres når et visst antall funn er gjort.³⁷ Selv om pløyelagsfunn kan indikere tilstedeværelsen av bevarte AFK, er det vanskelig å vurdere eventuell bevaringsgrad og avgrensning.³⁸ KHM peker på varierende praksis hos regionalforvaltningen for hvordan funn registreres. Noen fylker definerer store areal som AFK på grunnlag av få funn, mens andre registrerer et høyt antall funn enkeltvis, noe som gir detektorister anledning til å fortsette søk på stedet.³⁹ Ulik registreringspraksis gjenspeiles i data fra Askeladden (Figur 1).

34. Kulturminneloven 1979 §4

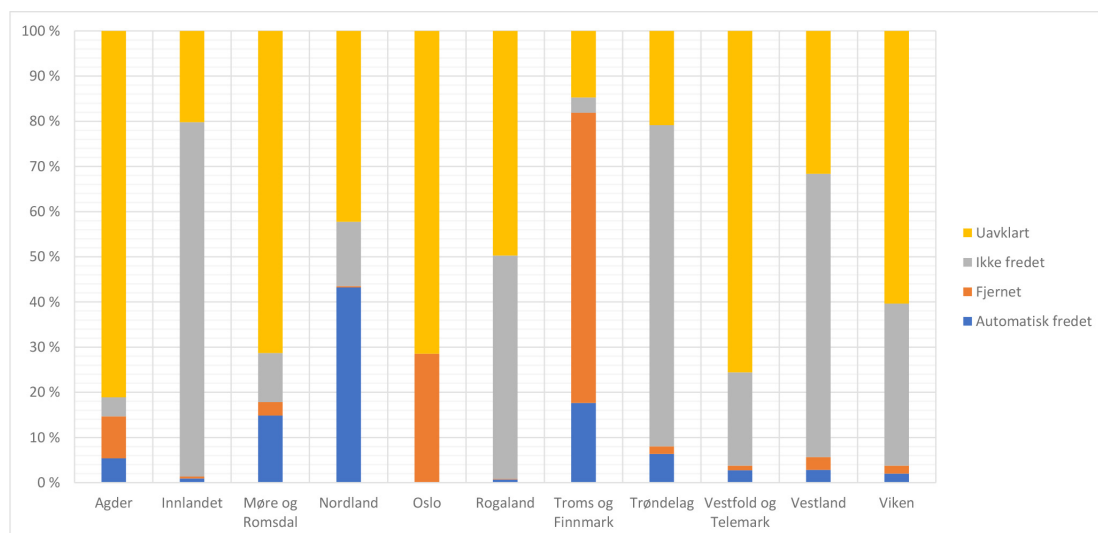
35. Riksantikvaren 2016

36. Ibid.

37. Kulturhistorisk Museum 2016: avsnitt 14

38. Ibid.: avsnitt 13

39. Ibid.

Figur 1: Vernestatus for lokaliteter i Askeladden registrert med «Registreringsmetode: Metallsøking». På grunn av stor fylkesvis variasjon i antall registrerte lokaliteter, der noen også registrerer funnsteder enkeltvis mens andre registrerer større sammenhengende lokaliteter, er denne fremstillingen basert på prosentvis bruk av ulike typer vernestatus innad i fylkene.

Data nedlastet 30.1.20.

Rogaland Fylkeskommune finner det problematisk å *frede* funnsteder i pløyelaget uten at det finnes indikasjoner på bevarte strukturer *under* pløyelaget.⁴⁰ I flere høringsvar brukes begrepet «å frede» synonymt med å fysisk definere kulturminnet i Askeladden. Samtidig vektlegges strukturer *under pløyelaget* som definisjonen for hva AFK er. Dette kan presiseres gjennom uttalelsen fra Oppland Fylkeskommune:

På visse typer funnsteder, slik som sentralplasser, kan en fredning for å få kontroll med hvem som søker og hvordan det søkes være hensiktsmessig. På slike lokaliteter er det også bedre empirisk grunnlag for å hevde en sammenheng mellom funn i pløyelaget og samtidige automatisk fredete kulturminner under pløyelaget.⁴¹

Møre og Romsdal Fylkeskommune peker også på ulik praksis mellom fylkene i spørsmålet om en funnførende lokalitet skal regnes som *ikke fredet*, *uavklart* eller *automatisk fredet*. Selv registrerer de bare innleveringspliktige funn gjort *i kontekst* som automatisk fredet: «Det er sannsynlig at området har vore i bruk i forhistorisk tid, og at det er bevart spor under matjorda».⁴² Når funnet er innleveringspliktig, men *uten kontekst*, registreres funnstedet som uavklart. Dette brukes når det er usikkert om området har hatt en form for bruk og om det er bevart spor under matjorda.⁴³ Nord-Trøndelag Fylkeskommune peker på behovet for en felles holdning til hvordan funn skal legges inn i Askeladden. Dette begrunnes med at det ofte kreves undersøkelser for å påvise om funnene er del av øvrige strukturer på stedet.⁴⁴ Østfold Fylkeskommune peker på samme utfordring: «Er ett oldtidsfunn i pløyelaget nok? Hvordan skal i så fall det polygonet settes i Askeladden?»⁴⁵ Nordland Fylkeskommune uttrykker også uklarheten rundt dette spørsmålet:

40. Rogaland Fylkeskommune 2016

41. Oppland Fylkeskommune 2016: avsnitt 13

42. Møre og Romsdal fylkeskommune 2016: avsnitt 4

43. Ibid.

44. Nord-Trøndelag fylkeskommune 2016

45. Østfold fylkeskommune 2016: avsnitt 8.

I det øyeblikket man gjør et funn av et løst kulturminne er funnstedet automatisk fredet i henhold til de føringer vi har fått fra Riksantikvaren om avmerking i Askeladden.⁴⁶

NIKU omtaler innleveringspliktige funn som *automatisk fredete gjenstander* som det er ulovlig å søke etter uten dispensasjon.⁴⁷ Skal gjenstandene i seg selv regnes som AFK? Denne forståelsen står i kontrast til kulturminnelovens skille mellom AFK og Løse kulturminner. Oppland Fylkeskommune opererer med en motsatt forståelse der funnsteder i dyrka mark registreres som *ikke fredet*: «...da de gjenstandene som blir funnet og tatt bort ligger løst i pløyelaget og vi ikke har konkret kunnskap om hvorvidt det finnes automatisk fredete kulturminner under pløyelaget på funnstedet».⁴⁸ Videre mener de at Riksantikvarens anbefaling om å markere funnsteder som AFK er i strid med eksisterende kunnskap: «Dette bygger på en antakelse om at der det er flere funn i pløyelaget, er sannsynligheten svært stor for at det finnes rester av et automatisk fredet kulturminne under pløyelaget».⁴⁹ Vestfold Fylkeskommune mener en tetthet mellom 5–15 funn i et område indikerer tilstedeværelsen av en lokalitet, og at det da er hensiktsmessig å registrere lokaliteten som automatisk fredet. I dette tilfellet er det summen av gjenstander som definerer AFK.

Et fellestrekk som går igjen i flere høringsvar, er oppfatningen av AFK som fysiske spor som befinner seg *under* pløyelaget. Det kommer også frem at Riksantikvaren tidligere har gitt føringer der selve funnstedet skal markeres som AFK. Dette tyder på motstridende oppfatninger om hva som definerer AFK mellom Riksantikvaren og de fleste forvaltningsinstitusjonene som er representert her. Høringsvarene bidrar til å så tvil om pløvelagsfunn representerer AFK ved å fremholde som fakta at AFK er lik «faste strukturer under pløyelaget». Samtidig påpekes det at Riksantikvarens definisjon baserer seg på antakelser eller usikre påstander. I de endelige retningslinjene har Riksantikvaren endret sin opprinnelige uttalelse der én gjenstand utløser krav om aktsomhet. Før-var-prinsippet står imidlertid sterkt, og det er opp til detektoristen å vurdere om vedkommende er i konflikt med en automatisk fredet lokalitet. Tilstedeværelsen av AFK defineres på følgende måte i *Retningslinjer [for] privat bruk av metallsøker*:

*Flere funn innenfor et begrenset areal og/eller spor etter kull, skjørbrente stein og/eller brente bein m.m., tyder på at funnene tilhører et automatisk fredet kulturminne.*⁵⁰ [min utheving]

Dokumentet forstås her som en inskripsjon i Latoursk forstand; det legges grunnlag for at både detektorister og kulturminneforvaltning skal følge et bestemt mønster overfor pløvelagsfunn. Utsagnet er imidlertid preget av vag begrepsbruk som verken angir et estimat på art, antall eller utbredelse, noe som opprettholder forståelsen av hva som er AFK til et spørsmål om skjønn. Ved å bruke «*tyder på*» gis det også rom for tvil i form av en generell antakelse. I *Nasjonale retningslinjer for finnerlønn – presisering av fylkeskommunenes og Sametingets ansvar og oppgaver* legges det opp til at steder med flere enkeltfunn skal slås sammen til sammenhengende AFK:

I tilfeller der *flere funn* og/eller andre opplysninger, *tilsier* at funnstedet for eksempel *representerer* (...) [ulike kulturminnetyper], skal dette registreres i Askeladden som en *automatisk fredet lokalitet*. Dette

46. Nordland Fylkeskommune 2016: avsnitt 3

47. Norsk Institutt for Kulturminneforskning 2016

48. Oppland Fylkeskommune 2016: avsnitt 7

49. Ibid. Avsnitt 8

50. Riksantikvaren 2017

kan også innebære at flere «løsfunn» registrert i Askeladden som ulike lokaliteter, må slåes sammen til én lokalitet med flere enkeltminner [min utheving og tilføyning].⁵¹

Denne inskripsjonen kan leses som en føring overfor regionalforvaltningen om å registrere større sammenhengende lokaliteter som AFK basert på en rutinemessig skjønnsvurdering av flere funn. Disse føringene bidrar til å forsterke den første inskripsjonen. Overfor detektorister bidrar også retningslinjene for finnerlønn til å styre detektoristers handlingsmønstre ytterligere: Det stilles krav om at *retningslinjer for privat bruk av metallsøker* må være fulgt for at finnerlønnsaken skal vurderes. I tillegg stilles det strengere krav til detektorister enn øvrige finnere.⁵² Summen av inskripsjoner bidrar til å flytte håndteringen av pløvelagsfunn som AFK nærmere en tilstand som svart boks.

Diskusjon

Opprinnelig skilte kulturminneloven mellom faste og løse fornminner. Begrepet *faste fornminner* ble tatt ut ved en lovendring i 1992, og ble erstattet med *automatisk fredete kulturminner*. Aktørenes utsagn i høringsrunden illustrerer at dette skillet fremdeles opprettholdes i forvaltningen. I retningslinjene opprettholder Riksantikvaren denne forståelsen:

Kulturminneloven § 4 lister opp de kulturminnetypene som er automatisk fredet. Oppstillingen omfatter *faste spor* etter menneskers liv og virksomhet før 1537 [min utheving].⁵³

AFK kan derfor forstås å være stedbundet. En lokalitet må allikevel erkjennes som automatisk fredet før den kan behandles som nettopp det av både kulturminneforvaltningen og samfunnet for øvrig. En lokalitet har automatisk juridisk beskyttelse når den oppfyller kulturminnelovens alderskriterier, mens den i praksis vernes først når den erkjennes av forvaltningen⁵⁴, men hva skal ligge til grunn for en slik erkjennelse? I samtlige dokumenter undertegnet av Riksantikvaren går også formuleringer som vektlegger *det* funnene *representerer* igjen; de *representerer* en *opprinnelig kontekst*.

Arkeologiske undersøkelser på pløvelagslokaliteter danner et komplekst bilde av forholdet mellom pløvelagsfunn og «opprinnelig kontekst». Skal *opprinnelig* kontekst forstås som *faste strukturer*? I så fall er det ikke rart at flere fylkeskommuner i høringsrunden skiller mellom funn i pløvelaget og strukturer under pløvelaget. I en undersøkelse i Sunndal der det ble utført søkesjaktning på fem lokaliteter identifisert ved privat metallsøking, kunne det bare unntaksvis påvises faste strukturer med direkte sammenheng med funn i pløvelaget.⁵⁵ Ved flere anledninger har det blitt gjennomført geofysiske undersøkelser på lokaliteter med mange og rike funn som danner et komplekst bilde av sammenhengen mellom gjenstander i pløvelaget og strukturer under.⁵⁶ Det finnes også eksempler der samlinger med gjenstander kan gi en pekepinn på hva som har foregått på en lokalitet.⁵⁷ I Danmark, der det finnes et større statistisk funngrunnlag enn i Norge, er det grunn til å tro at majoriteten av pløvelagsfunn stammer fra aktiviteter som ikke etterlater faste spor i undergrunnen. I mange til-

51. Riksantikvaren 2019a

52. Riksantikvaren 2019b

53. Riksantikvaren 2017

54. Gundersen 2019: 132

55. Dahle, Vemmestad & Stavik 2019

56. Kristiansen, Nau & Gustavsen 2016, Tonning, Lie, Lia, Gabler & Neubauer 2017, Stamnes 2017, Fredriksen & Stamnes 2019

57. Maixner 2015b, Kvanli & Sørensen 2016.

feller har gjenstander havnet i pløyelaget som følge av at de er mistet, eller på grunn av redeponering.⁵⁸ Ettersom både jordbruksforhold, forhistoriske aktivitetsmønstre og retningslinjer for metallsøking er annerledes i Norge, kan ikke danske forhold nødvendigvis overføres direkte. Spørsmålet er hva slags kildeverdi lokaliteter med forholdsvis få og blandede funn har, om slike rutinemessig erkjennes som AFK og idealet om *in situ* bevaring begrenser handlingsrommet til både detektorister og potensiell forskning. Skal det tas for gitt at det alltid eksisterer en «opprinnelig kontekst»?

Det er vanskelig å avgjøre når en gjenstand representerer en enkelthendelse (at den kan være mistet), og når den er del av en mer kompleks situasjon. Arkeologen Jostein Gundersen argumenterer for at den faglige kunnskapsverdien i metallsøkerfunn ligger i at de *representerer* noe utover gjenstandene i seg selv.⁵⁹ I tillegg peker han på at detektorister ofte benytter seg av de samme kriterier og metoder for å evaluere områders funnpotensiale som profesjonelle arkeologer.⁶⁰ Det er liten tvil om at lokaliteter med høyt funnpotensiale også har potensiale for automatisk fredete kulturminner. Oppland Fylkeskommune fremholder imidlertid at fredning er et *sterkt virkemiddel* som kun bør brukes når det er påvist konkrete automatisk fredete kulturminner:

Hvis man skulle frede i dyrket mark basert på at det kanskje kan være slike automatiske fredete kulturminner, så ville det være mer faglig riktig å frede generelt i sentrale jordbruksstrøk. Å velge ut enkelte små områder, fordi en tilfeldig privatperson har gjort pløyelagsfunn der, er etter vårt syn verken faglig eller juridisk holdbart, særlig siden det ikke er grunnlag for å hevde at det er noen klar sammenheng mellom enkeltfunn i pløyelaget og automatisk fredete kulturminner under.⁶¹

Denne uttalelsen setter riktignok Riksantikvarens premisse for erkjennelse på spissen, men reiser et viktig spørsmål: Er høyt potensiale for AFK nok til å erkjenne en lokalitet? Riksantikvarens definisjon av AFK rommer åpenbart mer enn faste strukturer under pløyelaget; en idé om en stedbundet helhet. Dette åpner opp for en langt bredere og vagere definisjon av hva AFK er, enn hva som tidligere har blitt praktisert av de ulike forvaltningsinstitusjonene.

Ved å rutinemessig erkjenne større områder som AFK, blir den hypotetiske tilstedeværelsen av «opprinnelig kontekst» et viktigere vernekriterium enn å bekrefte at denne faktisk finnes. Figur 2 viser funn fra to gårder som er representative for situasjonen i NTNU Vitenskapsmuseets forvaltningsdistrikt. Stjørdal er blant kommunene som topper statistikken over funn innlemmet i museets samlinger. I midtnorsk målestokk representerer gårdene funnrrike lokaliteter påvist ved privat metallsøking. Gjenstandene representerer potensielt brede dateringsspektre der spenner og mynter kan være enkle å datere, mens andre funnkategorier som vektlodd, beslag og spinnehjul kan stamme fra lengre tidsrom. Disse gjenstandstypene er sterkt representert i det samlede nasjonale funnbildet (figur 3). Hva har foregått på de avbildede lokalitetene? Er det snakk om enkelthendelser over tid, eller helheter det er mulig å avgrense? Begge lokalitetene oppfyller kriteriet om *flere funn innenfor et begrenset areal*. Uten et bedre statistisk funngrunnlag eller arkeologiske undersøkelser er imidlertid antakelser om gjenstandenes opphav i beste fall spekulativt. Er vi på sporet av en ny kulturminnekategori uten krav om kunnskap?

58. Christiansen 2019

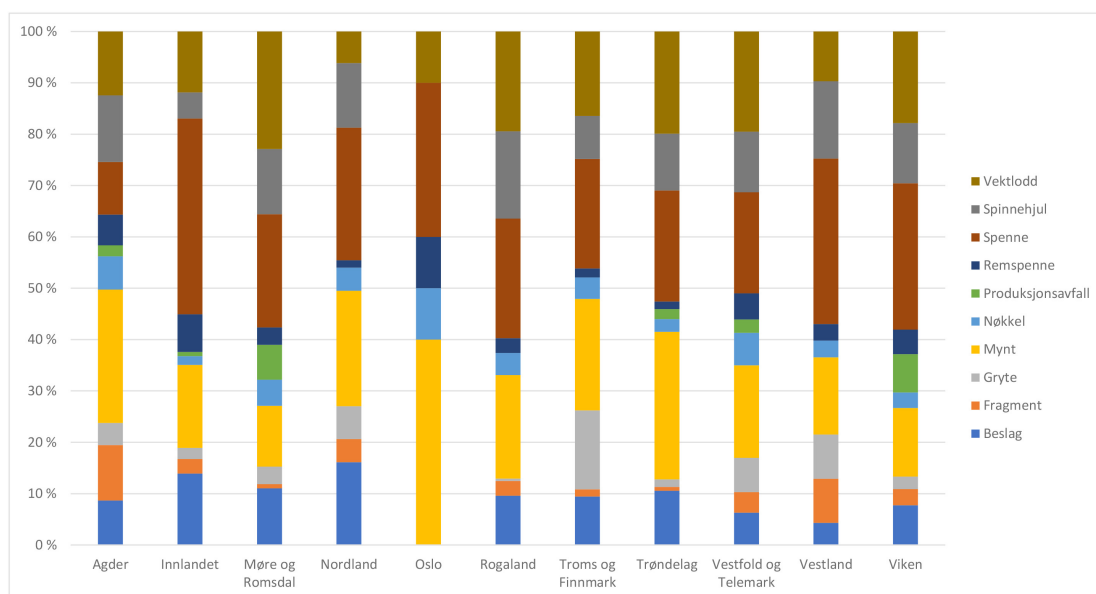
59. Gundersen 2019: 130

60. Ibid.

61. Oppland Fylkeskommune 2016: Avsnitt 12.

Figur 2: Innleveringspliktige gjenstander fra gårdene Røkke Øvre og Skjærvold (Stjørdal kommune).
Foto: Forfatter.

Figur 3: De 10 vanligste funnkategoriene funnet ved privat metallsøking på nasjonalt nivå, innlemmet i universitetsmuseenes samlinger. Gjenstandstypene er visualisert prosentvis per fylke, på grunn av stor variasjon i antall innleverte funn.

Data hentet fra universitetsmuseenes gjenstandsbaser 10.02.20 (MUSIT).

Med en *ny kulturminnekategori* mener jeg ikke en ny type fortidig materiell kultur i arkeologisk forstand. Det er her snakk om et nytt diskursivt objekt som har oppstått i kulturminneforvaltningen, og som stabiliseres gjennom nye inskripsjoner og praksis overfor funn fra pløyelaget. *Pløyelagsfunn som automatisk fredete kulturminner* har oppstått i kjølvannet av økt privat bruk av metallsøker og påfølgende praksisendringer. Denne kulturminnekategorien defineres ikke på grunnlag av de konkrete kulturminnekategoriene som listes opp i §4 i Kulturminneloven, men vektas heller av potensialet for tilstedeværelse av slike. Kulturminneloven er en kraftig aktør i dette samspillet som gir føringer for *hva som er kulturminner*, hvordan og hvorfor de skal vernes. *Hva kulturminner er*, på den andre siden, defineres i samspillet mellom de involverte aktørene. Den nye kulturminnekategorien er et resultat av mange forhold som møtes; metallsøking som teknologi, privatpersoner, arkeologifaget og kulturminneforvaltningen.

I tillegg kommer den nye ansvarsforskriften inn som en ny aktør fra sidelinja, og bidrar til å destabilisere nettverket rundt pløyelagsfunn som AFK. Nå har fylkeskommunene myndighet til å avgjøre om det kan gjennomføres tiltak etter §8. I tillegg registrerer fylkeskommunene kulturminner i Askeladden. Så fort en lokalitet er markert som AFK er alle tiltak med unntak av *videre drift*⁶² søknadspliktige. Når andre enn vedkommende myndighet skal utføre et slikt tiltak, for eksempel privatpersoner, gjelder §8.⁶³ Hovedargumentet for å rutinemessig erkjenne AFK på pløyelagslokaliteter er bedre faglig kontroll på hva som skjer videre med lokalitetene.⁶⁴ En potensiell dispensasjonssøknad skal vurderes på følgende vilkår:

(...) den aktuelle søkerens erfaring og kompetanse, lokalitetens sårbarhet, veid opp mot verdien av å få samlet inn gjenstander fra pløyelaget og derved hindre at gjenstander skades/ødelegges eller blir spredt stadig lenger vekk *fra sin opprinnelige kontekst*, som følge av fortsatt pløyning [min utheving].⁶⁵

Med senket terskel for å slå enkeltminner sammen til større automatisk fredete kulturminner, sitter regionalforvaltningen nå med definisjonsmakten over hva slike lokaliteter er og hva som kan skje videre med dem. I andre ende er det detektoristene selv som velger hvor de ønsker å søke dispensasjon. Universitetsmuseenes rolle som sektorens viktigste kunnskapsprodusent er uklar. De har riktignok anledning til å komme med innspill overfor dispensasjonsavgjørelsen, men utover dette ser deres rolle ut til å være redusert til å være mottaker av funn.

Avsluttende refleksjoner

Riksantikvarens føringer overfor håndtering av metallsøking i pløyelaget har beveget *pløyelagsfunn* nærmere en tilstand som *automatisk fredete kulturminner*. I et ressursforvaltningsperspektiv bidrar denne tankegangen til økt kontroll over kulturminner i pløyelaget. Regionalforvaltningen får definisjonsmakt over kulturminner i pløyelaget, samtidig som private aktører får definisjonsmakt over hvilke lokaliteter de ønsker å søke dispensasjon for. Når universitetsmuseenes rolle passiviseres, overlates vurderingen av verneverdi, inkludert kunnskapspotensial, til regional kulturminneforvaltning og private aktører. Med den nye

62. Med *videre drift* mener jeg bestemmelsen i Kulturminneloven §3 andre ledd: «Er marken over (...) tidligere nyttet til beite eller innmark, kan den fortsatt nyttes til disse formål (...). Uten tillatelse (...) må det ikke foretas pløyning og annet jordarbeid dypere enn tidligere.»

63. Guribye & Holme 2005: 67

64. Gundersen 2019: 135, Riksantikvaren 2020: 2–3

65. Riksantikvaren 2020

ansvarsforskriften er det aktuelt å stille spørsmål ved hva som vil skje fremover, og om de nye regionene i fremtiden overtar posisjonen som *obligatoriske passeringspunkter*. Denne desentraliseringen åpner for større regional variasjon og muligens større politisk styring i kulturminnevernet. Dette får også konsekvenser for håndteringen av pløvelagsfunn.

Nåværende praksis overfor lokaliteter i dyrka mark bærer først og fremst preg av å være forankret i et ønske om forvaltningsmessig kontroll, fremfor å baseres på kunnskap om hva som er til det beste for lokalitetene. I tillegg til å være ikke-fornybare miljøressurser, fremmer kulturminneloven også ivaretagelse av kulturminner som vitenskapelig kildemateriale. Føringerne om å rutinemessig definere lokaliteter med *mange funn* som AFK er ikke begrunnet i eksisterende forskning, men i en hypotetisk tilstedeværelse av «opprinnelig kontekst». Eksisterende kunnskap på feltet peker mot at *føre-var*-strategien kan virke mot sin hensikt, særlig overfor det som befinner seg i pløvelaget.⁶⁶ Sand-Eriksen, Skre og Stamnes påpeker at det på funnrrike pløvelagslokaliteter er gode sjanser «(...) for å finne spor etter boplasser og muligens graver i nærheten, og kanskje innenfor det metallrike området, men detektorfunnene er ikke noen pålitelig veiviser til hvor disse presist ligger».⁶⁷

Vektleggingen på å bevare hypotetisk «opprinnelig kontekst» foran løse kulturminner representerer etter min mening et tankekors i kulturminneforvaltningen. Hvorfor er det viktigere å bevare noe som kanskje finnes, foran det som faktisk er? Usikkerheten rundt pløvelagsfunnenes tilknytning til en *in situ* helhet, eller opprinnelig kontekst, kan delvis forklare hvorfor dette materialet hittil har spilt en beskjeden rolle i norsk arkeologisk forskning.⁶⁸ Det er allikevel ikke gitt at dette vil være avgjørende for hvordan denne empirien brukes i fremtiden. Det er lite som tyder på at rutinemessig identifisering av AFK kan forstås som forsvarlig ivaretagelse av kulturminnene som vitenskapelig kildemateriale. Idealet om *in situ* bevaring fremstår som en uheldig vernestrategi overfor lokaliteter der man ikke kjenner art og omfang, og derfor heller ikke eventuell sårbarhet i møte med videre drift. Konsekvensene av denne bevaringsstrategien overfor en kulturminnekategori der man verken kjenner til om det er noe igjen av kulturminnet, eller om det i det hele tatt eksisterer, forblir ukjent. Kulturminneforvaltning og arkeologisk forskning påvirker hverandre gjensidig. Forvaltningspraksisen påvirker empirien tilgjengelig for forskning. Samtidig bør kunnskap være grunnlaget for god forvaltning, og det foreligger ikke nok kunnskap om hvordan den nye kulturminnekategorien i pløvelaget best kan bevares for fremtiden.

Litteratur

- Blok, A. & Jensen, T. E. (2009). *Bruno Latour: hybride tanker i en hybrid verden*. København: Reitzel.
- Brattli, T. (2006). *Fortid og forvaltning: en analyse av norsk kulturminneforvaltning i perioden 1990–2005, med hovedvekt på arkeologiske forhold* Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Det historisk-filosofiske fakultet, Institutt for arkeologi og religionsvitenskap, Trondheim.
- Brattli, T. (2011). Forvaltning av arkeologiske kulturminner fra nyere tid. Et forsøk på en analyse av etableringen av et hypotetisk diskursivt objekt. I T. E. Fagerland & K. Paasche (Red.), *1537 – kontinuitet eller brudd?* (s. 271–282). Trondheim: Tapir Akademisk forlag.
- Brattli, T. & Larsson, S. (2016). Forvaltning av arkeologiske kulturminner fra nyere tid – en analyse av muligheter og konsekvenser av nyere tids arkeologi som forvaltningsobjekt. I K. Paasche (Red.), *1537 – det vanskelige skillet: forskning på og forvaltning av arkeologiske kulturminner fra nyere tid* (s. 11–25). Trondheim: Museumsforlaget, NTNU Vitenskapsmuseet.

66. Tønning et al. 2017, Dahle, Vemmestad og Stavik 2019, Fredriksen 2019, Fredriksen og Stamnes 2019, Sand-Eriksen, Skre og Stamnes 2020

67. Sand-Eriksen, Skre og Stamnes 2020: 92

68. Fredriksen 2019: 76–77

- Callon, M. (1986). Some elements of a sociology of translation: domestication of the scallops and the fishermen of St Brieuc Bay. I J. Law (Red.), *Power, action and belief: A new sociology of knowledge?* (s. 196–223). London: Routledge.
- Christiansen, T. T. (2019). Metal-detected Late Iron Age and Early Medieval Brooches from the Limfjord Region, Northern Jutland : Production, Use and Loss. *Journal of Archaeology and Ancient History*, (24). Hentet fra <http://www.arkeologi.uu.se/journal/no-24-trier-christiansen-en/>
- Dahle, K., Vemmestad, C. F. & Stavik, J. (2019). Metallsøkerfunn som grunnlag for kunnskap og vern. En case-studie fra Sunndal – et knutepunkt i jernalder og middelalder. *Primitive tider*, 21, 81–100. Hentet fra <https://journals.uio.no/PT/article/view/7537/6846>
- Dobat, A. S., Deckers, P., Heeren, S., Lewis, M., Thomas, S. & Wessman, A. (2020). Towards a Cooperative Approach to Hobby Metal Detecting: The European Public Finds Recording Network (EPFRN) Vision Statement. *European Journal of Archaeology*, 1–21. <https://doi.org/10.1017/eea.2020.1>
- Faro-konvensjonen. (2005). Europarådets rammekonvensjon om kulturarvens verdi for samfunnet – ETS 199 (27-10-2005 nr 106 Multilateral). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/TRAKTAT/traktat/2005-10-27-106>
- Fjell, S. & Holme, J. (2005). Kapittel III – Løse kulturminner. I J. Holme (Red.), *Kulturminnevern: lov, forvaltning, håndhevelse: Kulturminneloven med kommentarer* (2. utg. utg., bd. 2, s. 102–119). Oslo: Økokrim.
- Forskrift om fastsetting av myndighet mv. etter kulturminneloven. (2019). Forskrift om fastsetting av myndighet mv. etter kulturminneloven (FOR-2019-02-15-127). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2019-02-15-127>
- Fredriksen, C. (2019). Pløyelagsfunn i skjæringspunktet mellom forskningspotensial og forvaltningsprioriteringer: Fokus og holdninger i diskusjonen om privat metallsøking i Norge. *Primitive tider*, 21, 63–79.
- Fredriksen, C. & Stamnes, A. A. (2019). *Geofysiske undersøkelser og sosialt metallsøk på Løykja, Gnr. 41/6, Sunndal kommune, Møre og Romsdal*. (NTNU Vitenskapsmuseet arkeologisk rapport).
- Gundersen, J. (2019). No Room for Good Intentions? Private Metal Detecting and Archaeological Sites in the Plow Layer in Norway. I Stuart Campbell, Liz White & S. Thomas (Red.), *Competing Values in Archaeological Heritage* (s. 125–138).
- Gundersen, J., Rasmussen, J. M. & Lie, R. O. (2016). Private Metal Detecting and Archaeology in Norway. *Open Archaeology*. <https://doi.org/doi:10.1515/opar-2016-0012>
- Guribye, R. & Holme, J. (2005). Kapittel II – Automatisk fredete kulturminner. I J. Holme (Red.), *Kulturminnevern: lov, forvaltning, håndhevelse: Kulturminneloven med kommentarer* (2. utg. utg., bd. 2, s. 32–101). Oslo: Økokrim.
- Hess, D. J. (1997). *Science studies: An advanced introduction*. New York: New York University Press.
- Hitching, T. R., Nilsen, A. B. & Veum, A. (2011). *Diskursanalyse i praksis: metode og analyse*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Hølleland, H. & Skrede, J. (2019). Regionreformen: Demokratisering og politisering av kulturminneforvaltningen. *Heimen*, 56(2), 127–142. <https://doi.org/10.18261/issn.1894-3195-2019-02-05>
- Klima- og Miljødepartementet. (2020). *Meld. St. 16 (2019–2020) Melding til Stortinget. Nye mål i kulturmiljøpolitikken Engasjement, bærekraft og mangfold*.
- Kristiansen, M., Nau, E. & Gustavsen, L. (2016). *Georadarundersøkelse ved Sem gård (73/3), Øvre eiker kommune, Buskerud Fylkeskommune* (NIKU oppdragsrapport). Hentet fra http://www.bfk.no/Documents/BFK/Kulturminnevern/NIKU%20Oppdragsrapport%2021_2016-MINDRE.pdf
- Kulturhistorisk Museum. (2016). *Hørings svar Utkast til Riksantikvarens retningslinjer for privat bruk av metallsøker* (12/00583-33).
- Kulturminneloven. (1979). Lov om kulturminner (LOV-1978-06-09-50) Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1978-06-09-50>
- Kvanli, J. (2016). Hvem skal redde norgeshistorien fra ploegen? Hentet fra <https://forskning.no/arkeologi-historie-kronikk/kronikk-hvem-skal-redde-norgeshistorien-fra-ploegen/1169424>
- Kvanli, J. & Sørensen, L. S. (2016). Om metallsøking i Norge og formålstjenlig kulturvern av løse gjenstander i pløyelaget. *Fornvannen*, 111(1), 41–45. Hentet fra http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/2016_041

- Latour, B. (1987). *Science in action. How to follow scientists and engineers through society*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Latour, B. (2005). *Reassembling the Social. An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Law, J. & Hassard, J. (1999). *Actor network theory and after*. Oxford: Blackwell.
- Martens, J. & Ravn, M. (Red.). (2016). *Pløyejord som kontekst. Nye utfordringer for forskning, forvaltning og formidling. Artikkelsamling*. Kristiansand: Portal forlag.
- Maixner, B. (2015a). Én lov – ulik forvaltningspolitikk. Om norsk forvaltningspraksis rundt privat metallsøking i pløyejord og dens konsekvenser. *Fornvannen*, 110(3), 201–213. Hentet fra http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/2015_201
- Maixner, B. (2015b). Missingen/Åkeberg i Østfold: En storgård fra jernalderen med tilknyttet håndverkssenter. *Fornvannen*, 110(1), 27–42. Hentet fra http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/2015_027
- Miljøverndepartementet. (2005). Meld. St. 16 (2004–2005) Leve med kulturminner.
- Møre og Romsdal fylkeskommune. (2016). *Høring – utkast til Riksantikvarens retningslinjer for privat bruk av metallsøker – uttale frå Møre og Romsdal fylkeskommune* (12/00583-20).
- Nielsen, S. V. (2017). Litt av en prosess. 40 år med omorganisering av norsk kulturminneforvaltning. *Primitive tider*, 19, 15–29.
- Nord-Trøndelag fylkeskommune. (2016). *Riksantikvarens retningslinjer for bruk av metallsøker – høring* (12/00583-40).
- Nordland Fylkeskommune. (2016). *Uttalelse – Riksantikvarens retningslinjer for privat bruk av metallsøker* (12/00583-34).
- Norsk Institutt for Kulturminneforskning. (2016). *Høringssvar fra Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU): RA- sak 12/00583, Høringssvar retningslinjer for privat bruk av metallsøker*.
- Oppland Fylkeskommune. (2016). *Høringssvar – utkast til Riksantikvarens retningslinjer for privat bruk av metallsøker – fra Oppland fylkeskommune* (12/00583-41).
- Rasmussen, J. M. (2014a). Reply to Comments from Suzie Thomas, Martin Mesicek, Raimund Karl, Mads Ravn, Maria Lingström. *Norwegian Archaeological Review*, 47(2), 212–217. <https://doi.org/10.1080/00293652.2014.957236>
- Rasmussen, J. M. (2014b). Securing Cultural Heritage Objects and Fencing Stolen Goods? A Case Study on Museums and Metal Detecting in Norway. *Norwegian Archaeological Review*, 47(1), 83–107. <https://doi.org/10.1080/00293652.2014.899616>
- Ravn, M. (2014). In Defence of Small Things Forgotten. *Norwegian Archaeological Review*, 47(2), 205–209. <https://doi.org/10.1080/00293652.2014.943281>
- Riksantikvaren. (2016). *Høring: Uttalelse til Riksantikvarens retningslinjer for privat bruk av metallsøker* (12/00583-9).
- Riksantikvaren. (2017). *Retningslinjer. Privat bruk av metallsøker*. Hentet fra <https://www.riksantikvaren.no/Tema/Arkeologiske-kulturminner/Metallsoeking>
- Riksantikvaren. (2019a). *Nasjonale retningslinjer for finnerlønn – presisering av fylkeskommunenes og Sametingets ansvar og oppgaver* (17/02325-13).
- Riksantikvaren. (2019b). *Retningslinjer. Fastsettelse av finnerlønn*. Hentet fra https://ra.brage.unit.no/ra-xmlui/bitstream/handle/11250/2582716/Fastsettelse_finnerl%C3%B8nn.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Riksantikvaren. (2020). *Vedrørende søknader om privat bruk av metallsøker på automatisk fredete kulturminner* (20/04536).
- Rogaland Fylkeskommune. (2016). *Høringssvar vedr. retningslinjer for privat bruk av metalldetektor, RA – SAK 12/00583*. (12/00583-30).
- Sand-Eriksen, A., Skre, D. & Stamnes, A. A. (2020). Hvordan har metallgjenstander funnet veien til pløyelaget? Resultater fra et metodisk prøveprosjekt på Storhov i Elverum. *Primitive tider*, 22, 75–94.
- Schaanning, E. (1996). Diskursens materialitet, del II: Latour. *ARR Idéhistorisk tidsskrift*, (2). Hentet fra <https://arrvev.no/artikler/diskursens-materialitet1>

- Skre, D. & Pilø, L. (2016a, 20.2.2016). Metallsøkerdilemmaet. *Klassekampen*. Hentet fra <https://www.klassekampen.no/article/20160220/PLUSS/160229926>
- Skre, D. & Pilø, L. (2016b, 3.6.2016). En løsning på dilemmaet. *Klassekampen*. Hentet fra <https://www.klassekampen.no/article/20160603/PLUSS/160609740>
- Stamnes, A. A. (2017). *Georadarundersøkelse på Storhov i Heradsbygd, Elverum kommune i Hedmark fylke*. (NTNU Vitenskapsmuseet arkeologisk rapport 2017-2).
- Tønning, C., Lie, R. O., Lia, V., Gabler, M. & Neubauer, W. (2017). Er de alle løsfunn? Metallsøkfunn og potensialet for bevart kontekst under ployelaget. *Viking*, 80, 223–243. <https://doi.org/10.5617/viking.5481>
- Tuddenham, D. (2015). *Skipsfunn som samhandling i norsk kulturminnevern : fra famlende begynnelse med store forventninger til sterk dikotomi og utfordring i forvaltningen* Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Det humanistiske fakultet, institutt for historiske studier, Trondheim.
- Valetta-konvensjonen. (1992). Europeisk konvensjon om vern av den arkeologiske kulturarv (revidert) – ETS nr. 143 (16-01-1992 nr 1 Multilateral). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/TRAKTAT/traktat/1992-01-16-1>
- Østfold fylkeskommune. (2016). *Innspill fra Østfold fylkeskommune – utkast til Riksantikvarens retningslinjer for privat bruk av metallsøker* (12/00583-38).